

Denna handbok riktar sig till vänelever i högstadiet och kan användas för att förebygga mobbning inom ramarna för vänelevsverksamhet. Handboken innehåller resurstärkande material som baserar sig på estetisk verksamhet, dialog, reflektion och socialt samspel. Handboken innehåller teori och fem planerade workshoppar med olika konstformer. Handboken stöder väneleven i att planera, utföra och avsluta verksamhet under lektionstid.

Innan väneleven utför handbokens workshoppar ska de själva helst få vara målgrupp för materialet. Handboken rekommenderas därmed att introduceras på ett praktiskt sätt för väneleven, av en vänelevshandledare som har en djupare förståelse för materialet. För det ändamålet rekommenderas vänelevshandledare att läsa Sundells examensarbete, eftersom det innehåller en teoretisk referensram för handboken och information som stöder tillämpningen av den. Sundell har utvecklat handboken som en del av sitt examensarbete för sin samhällspedagogexamen vid Utbildningen till samhällspedagog vid Yrkehögskolan Novia. Sundell har samarbetat med vänelevsteamet vid Karis svenska högstadium och koordinatorn för det mobbningsförebyggande arbetet vid Folkhälsans förbund för att göra handboken så ändamålsenlig som möjligt för vänelevsverksamheten.

Den skriftliga delen av examensarbetet hittas på www.theseus.fi

Det är tillåtet att printa handboken för användning

ENAS GENOM KONST

En handbok skriven av Elin Sundell

Hej vänelev!

Vet du hur värdefull din insats i skolan är?

Som vänelev kan du främja elevers välmående i skolan. Vänelevsverksamheten stöder eleven i vardagen och främjar känslan av gemenskap och trivsel. Genom att upprätthålla verksamhet som inkluderar alla kan mobbning förebyggas och stämningen i skolan främjas. Denna handbok innehåller resurstärkande material som kan ge dig inspiration, tips och konkreta verktyg.

Din insats är viktig

Gör så här:

- 1 Dela in klassen i grupper på cirka sju elever. En vänelev eller lärare skall observera i varje grupp om det är möjligt.
- 2 Ge papperslapparna med ord till varje grupp. Be dem dela ut papperslapparna inom gruppen så alla elever får ett eget ord.
- 3 Förklara att eleverna har förmågan att göra vad som helst med det som står på lappen. Genom att använda sin fantasi kan de gör det omöjliga möjligt.
- 4 Dela ut en utmaning till alla grupper och förklara att de skall lösa den genom att enbart använda allas förmågor. I lösningen skall alla elever inkluderas.
- 5 Be grupperna skriva en kort berättelse var lösningen framgår. Inspirera eleverna till att vara kreativa och att använda sin fantasi.
- 6 Samla grupperna och läs berättelserna högt för varandra.

Reflektionsfrågor vid avslutandet av workshopen:

- Vad var positivt med att alla inkluderades i berättelsen?
- Hur skulle berättelserna blivit om gruppen inte samarbetat?
- Hur var det att skriva och fantisera tillsammans?

Tips: Gör samma övning flera gånger men låt grupperna komma på egna utmaningar!

Ordkonst för att öva problemlösning

Skriv tillsammans

Ordkonst är berättelsernas och skrivandets konst. Då vi jobbar med ordkonst övar vi vår förmåga att vara kreativa och att fantisera. Kreativt tänkande kan hjälpa oss i att bland annat lösa problem och skapa nya idéer. God samarbetsförmåga kan också ge en grupp bättre förutsättningar för att lösa problem tillsammans. Då eleverna gör ordkonst under denna workshop övar de förmågan att samarbeta, samtidigt de fantiserar och är kreativa tillsammans.

Detta behöver du fixa:

Ett ledigt utrymme.

Detta material behövs:

Papper och pennor för att skriva berättelser samt små papperslappar med följande ord nerskrivna:

mat, väder, metall, djur, musik, elektronik, sport, måla

Varje grupp behöver en uppsättning av dessa ord.

Skriv även dessa utmaningar på papperslappar:

Res till Sydafrika

Flytta Eiffeltornet till Finland

Bestig Mount Everest

Res till Grönland

Besök julgubben

Handboken

Handbokens syfte är att främja estetisk verksamhet, för att skapa dialog och reflektion som kan främja socialt samspel. Handboken kan förebygga mobbning på lång sikt och rekommenderas därför att användas regelbundet och som en helhet. Varje workshop har sin egen konstform och sitt eget syfte medan estetisk verksamhet, dialog, reflektion och socialt samspel är grunden för hela handboken. Workshoparnas syfte beskrivs i utförandeplanerna.

Handboken innehåller fem planerade workshopar och teori som kan stöda dig då du planerar verksamhet för elever. Alla workshopar har egna utförandeplaner som innehåller tydliga instruktioner. Utförandeplanerna skall fungera som stöd då du förbereder, utför och avslutar workshoparna. För att kunna komma med egna utvecklingsförslag kan du noggrant läsa igenom utförandeplanerna innan utförandet och fundera över workshopens upplägg. För att vara väl förberedd kan det också vara bra att inför varje workshop gå igenom instruktionerna för att göra upp en egen tidsplan. Beräknad tid för en workshop är ungefär en lektion.

Handboken kan göra vänelevsverksamheten mer regelbunden och skapa goda minnen och glädje i skolan!

Estetisk verksamhet?

Ordet estetik förknippas ofta med det vackra, men betyder även kunskap man får genom sinne och känslor. Då du använder denna handbok kommer du hålla estetisk verksamhet för eleverna, i och med att varje workshop har sin egen konstform. Workshoparnas konstformer är musik, måleri, teckning, ordkonst och fotografering.

Estetisk verksamhet baserar sig på känslor, upplevelser och våra sinnen. Då vi gör konst kan vi bli berörda på ett personligt och känslomässigt plan. Genom estetisk verksamhet kan man uttrycka sig med mera än bara ord och se sig själv och andra i nya sammanhang.

Handboken kan ge eleverna nya gemensamma minnen. Estetisk verksamhet kan skapa nya erfarenheter och under workshoparna skapar eleverna konstverk tillsammans. Meningen är att konstverken skall främja elevens reflektion och stöda den avslutande dialogen under workshopen. Fundera tillsammans med väneleverna över vad ni kan använda konstverken till efter workshoparna eller förvara dem så att ni kan använda dem igen i framtiden.

Konst är inte bara vackert. Konst kan skapa reflektion.

Genom estetisk verksamhet kan vi uttrycka och lära oss!

Gör så här:

- 1 Dela in klassen i mindre grupper på cirka tre och ge varje grupp ett fotografi. Kolla att det finns en smartphone eller kamera i varje grupp för fotografering.
- 2 Ha en minuts tystnad, så att alla i gruppen får tolka fotografiet. Be dem sedan inom grupperna diskutera hur det tolkats. Fråga hela klassen om det funnits många lika eller olika tolkningar av samma fotografi.
- 3 Dela ut orden och ordspråken till grupperna, kolla att alla förstår dem. Grupperna får inte berätta sina ord eller ordspråk, utan skall förmedla dem genom ett fotografi som de planerar och tar tillsammans.
- 4 Be grupperna planera och ta fotografiet. Bestäm vilken tid ni träffas igen.
- 5 Sätt er i en ring då alla samlats. Lägg alla smartphones eller kameror med fotografierna på ett bord. Lägg fram alla lappar med ord och ordspråk. Låt alla elever titta på lapparna och fotografierna en stund. Be sedan alla grupper berätta vilket ord eller ordspråk de fick och hur de tänkt då de fotograferat.

Reflektionsfrågor vid avslutandet av workshopen:

- Tolkade de flesta i klassen fotografierna lika eller olika?
- Kunde ni förstå hur andra tolkade fotografierna?
- Vad tyckte ni om att visualisera ord och ordspråk?

Tips: Ändra orden och ordspråken enligt klassens egna behov eller intressen!

Fotografering för att diskutera tolkning och upplevelse

Berätta vad du ser

En bild kan säga mer än tusen ord och ibland kan olika individer se olika saker i samma bild. Färger, symboler, kroppsspråk och föremål i ett fotografi kan påverka hur vi tolkar och upplever det. Vi är alla unika individer som tolkar och tänker på vårt egna sätt. Genom att diskutera olikheter och öka elevens förståelse för andra kan konflikter förebyggas. Under denna workshop får eleven jobba med fotografier, vilket kan ge dem en insikt i att det inte alltid finns endast ett rätt eller fel.

Detta behöver du fixa:

Ett ledigt utrymme och tio fotografier eller bilder. Kolla på förhand om eleverna har smartphones med kamera som kan användas för fotografering. Endast en smartphone per grupp behövs. Om det inte finns tillräckligt med smartphones behöver du låna kameror.

Detta material behövs:

Skriv ner dessa ord och ordspråk på papperslappar:

Respekt

Vänskap

Kärlek

Rättvisa

Förtroende

Alla känner apan, men apan känner ingen

Behandla andra så som du själv vill bli behandlad

Bättre sent än aldrig

Efter regn kommer solsken

Finns det hjärterum finns det stjärterum

Dialog och reflektion?

Under workshoparna skall du försöka främja reflektion hos eleven och skapa förutsättningar för en välfungerande dialog. Ordet dialog förknippas ofta med ordet diskussion, men det finns en skillnad mellan dessa ord. Dialog kan öppna upp nya möjligheter och bättre förståelse, medan diskussion innebär att debattera, fatta beslut och att föra vidare information och åsikter. Dialog kan skapa ny kunskap och man kan tillsammans komma fram till slutsatser som man inte hade kommit fram till ensam. Dialog kan också ge en individen djupare förståelse för andra. Då man för dialog är bland annat förmågan att respektera och lyssna viktigt. Det är även av betydelse att man inom gruppen kan diskutera ömsesidigt och ärligt.

Reflektion betyder att man stannar upp och funderar över något man gjort, håller på med eller skall göra. Förståelsen för vad man själv eller andra känner och tänker, eller varför man handlar på ett visst sätt kan genom reflektion ökas. Då man reflekterar kan man lära sig nya saker. Varje utförandeplan innehåller reflektionsfrågor som stöder workshopens syfte. Reflektionsfrågorna kan främja reflektionen hos eleven och stöda dig i att avsluta workshoparna.

Fundera över hur du kan
främja reflektion och dialog!

Lyssna på varandra

Musik är lätt att gilla eftersom det finns en oändlig variation och mängd av musik. Alla har rätten att lyssna på musik på sitt eget sätt och att bestämma vad musiken betyder för dem. Inför denna workshop skall varje elev välja en låt för att under workshopen kunna berätta en berättelse förknippad med låten. Under workshopen kan eleverna se nya sidor hos sina klasskamrater, eftersom alla själv får bestämma låt och tillhörande berättelse. Musiken och berättelserna kan skapa djupare reflektion och genom att lyssna på musik tillsammans kan elevernas förståelse för andra ökas.

Uppgift inför denna workshop:

Be alla i klassen välja en betydelsefull låt och att förbereda sig på att berätta en kort berättelse förknippad med den. Alternativt kan det också vara en kort motivering till varför man valt just den låten. De skall också på förhand välja en mening ur låttexten som symboliserar låten.

Detta behöver du fixa:

Tillgängliga utrymmen som grupperna kan gå till för att göra uppgiften. Man kan sitta i klassrummet, aulan eller korridoren och är det fint väder kan man vara utomhus. Kolla på förhand om eleverna har smartphones med tillgång till internet som kan användas för att spela musik. Endast en smartphone per grupp behövs. Om det inte finns tillräckligt många smartphones måste du fundera över hur eleverna kan spela upp sina låtar.

Detta material behövs:

Papper, pennor och tejp för att kunna hänga upp pappret på väggen.

- 3 Samla gruppen och låt alla grupper presentera vad de diskuterat.
- 4 Låt eleverna sedan tillsammans skapa sin skola utav papper. De behöver forma en skolbyggnad och ett tak i så stor storlek som möjligt. Be eleverna att tillsammans teckna dörrar, våningar, fönster och dylikt till skolan. Designen av skolan är det roliga medan deras idéer i textform kommer vara det viktiga.
- 5 Då eleverna skapat skolan skall de skriva in i huset de tankar och idéer som grupperna presenterat. Eleverna kan skriva meningar, ord och korta punkter. Använd endast två färger, en för positiva svar och en för negativa. Spara den sista frågans svar till nästa punkt.
- 6 Klipp en avlång bit papper som symboliserar vägen till en mer trivsam skolmiljö. Grupperna får berätta vad de svarat på den sista frågan och skall utgående från de svaren fundera över hur man kan göra skolmiljön mer trivsam. Elevernas gemensamma svar skrivs sedan på pappret.

Reflektionsfrågor vid avslutandet av workshopen:

- Hur kan en enskild elev göra skolmiljön mer trivsam?
- Hur kan skolpersonalen göra skolan mer trivsam?
- Vilka idéer kunde förverkligas och hur?

Tips: Häng upp skolan i egenlärarens klassrum så att eleverna lätt kan gå tillbaka och diskutera innehållet tillsammans med sin klassföreståndare!

Teckning för att reflektera kring skolmiljön

Skapa en trivsamt skola

Under denna workshop får eleven reflektera över sin skolmiljö. Eleverna får berätta vad de gillar och ogillar för att sedan reflektera vidare över hur de kan göra skolan mer trivsamt. Det är viktigt att eleverna lyssnar på varandras idéer och att allas åsikter blir hörda. Då eleverna diskuterar, skriver och tecknar tillsammans för att synliggöra skolmiljön, har du möjligheten att få en uppfattning av vem som trivs eller inte trivs i skolan.

Detta behöver du fixa:

Ett ledigt utrymme.

Detta material behövs:

Saxar, lim, papper och pennor i olika färger. Två större pappersark behövs för att skapa skolbyggnaden och dess tak.

Gör så här:

- 1 Dela in klassen i tre grupper så att en vänelev eller lärare deltar i varje grupp. Skriv upp följande frågor på tavlan:
 - Vad gör din skola trivsamt?
 - Vad uppskattar du inte i skolan?
 - Hur kan ni tillsammans skapa en trivsamt skolmiljö?
- 2 Be grupperna diskutera utgående från dessa frågor. Grupperna skall skriva ner sina svar. Deras svar kan till exempel vara att skaffa ett pingisbord till de allmänna utrymmena eller att alla skall accepteras i skolan. Viktigt är att allas åsikter är välkomna och ju mer idéer desto bättre.

Gör så här:

- 1 Dela in klassen i mindre grupper på cirka fyra och kolla att det finns en smartphone i varje grupp. Berätta vilken tid alla skall vara tillbaka i klassrummet och förklara att varje berättare har cirka fem minuter tid för sin låt och berättelse.
- 2 I tur och ordning skall eleverna berätta sina berättelser och spela upp låtarna. De andra i gruppen skall lyssna respektfullt medan en låt presenteras. Det är viktigt att alla får berätta och spela upp sin egen låt utan att bli avbruten eller ifrågasatt av någon. För att främja reflektionen kan eleverna sluta sina ögon.
- 3 Hela klassen samlas igen för att berätta meningarna de valt ur låtarna. Be alla skriva ner sin egen mening på ett gemensamt papper för att tillsammans skapa en ny låttext baserad på allas meningar. Texten kommer bli ologisk, rolig och inte lik någon annan. Använd olika färger för att skilja åt elevernas meningar och ge låttexten ett namn. Om gruppen är stor kan du dela in klassen i mindre grupper. Varje grupp får då göra sin egen låttext.

Reflektionsfrågor vid avslutandet av workshoppen:

- Hur kändes det att berätta något personligt med stöd av musik?
- Var det lättare att lyssna eller att förstå andra med hjälp av musik?
- Var musiken inom gruppen varierande eller rätt så lika?
- Fick ni se nya sidor hos era klasskamrater?

Tips: Gör en spellista av alla låtar och använd den i andra sammanhang!

Färga dina styrkor

Alla kan måla. Det enda som kan begränsa oss är vår egen fantasi. Utav färg och rörelse kan vi skapa bildligt uttryck, vi kan måla verkligheten och vår fantasi eller bara mönster och symboler. Vi kan till och med måla känslor, tankar och egna styrkor som inte är påtagliga. Under denna workshop synliggörs elevernas styrkor genom måleri. Eleven får öva sig i att se och berätta om sina egna styrkor och detta kan ha en positiv inverkan på den egna självbilden.

Detta behöver du fixa:

Ett ledigt utrymme och ett bord för målandet. Sammanställ innan utförandet en lista över styrkor som kan delas ut som stöd under workshopen.

Detta material behövs:

Vattenfärg, vattenmuggar, penslar, saxar, lim, ett stort vitt pappersark för målandet och vita papper i storlek A6 så det räcker till hela klassen.

Gör så här:

- 1 Be alla elever stänga ögonen en kort stund för att fundera över sina styrkor. Dela ut listan över styrkor som stöd för uppgiften.
- 2 Dela ut saxar och papper i storlek A6 så att alla kan klippa ut en människa, en miniatyr av sig själva. Be alla välja en färg som symboliserar dem, för att sedan måla miniatyren i den färgen. På andra sidan skall de skriva ner 3 egna styrkor.
- 3 Dela in klassen i par. Be eleverna presentera sina miniatyrer för varandra. De skall berätta om sina styrkor och varför de valt färgen. Har eleven svårt att komma på 3 styrkor kan elevens par eller en vänelev hjälpa.

- 4 Samla eleverna runt det stora pappersarket som de skall måla på. Eleverna skall måla sina styrkor på pappret. En elev per par tar en pensel och sätter sig vid pappret för att måla, medan den andra ställer sig bakom sitt par. Halva klassen påbörjar målningen och den andra halvan gör målningen klar.
- 5 Eleven skall måla med samma färg som de målat sin miniatyr. De som börjar måla skall sluta sina ögon och måla med hjälp av sitt par som viskar instruktioner. Då ungefär halva pappret är fyllt så byter paren plats så att alla får måla.
- 6 Eleverna som fortsätter måla gör målningen klar. De får måla med ögonen öppna men de får endast måla med den hand som de vanligtvis inte skriver med. Då målningen är klar skall allas miniatyrer limmas fast i målningen, längs med målningens kanter. Eleverna skall limma sin miniatyr där de suttit och målat. Målningen symboliserar slutligen eleverna och klassen.

Reflektionsfrågor vid avslutandet av workshopen:

- Vilka färger och styrkor finns i målningen?
- Hur kändes det att fundera över egna styrkor?
- Hur kändes det att välja en egen färg?
- Vad betyder denna målning?
- Hjälpte målningen dig att inse något och i så fall vad?

Tips: Ge målningen som en gåva till någon i skolan!